

Lábra kapott a vélekedés, hogy Kis János az SZDSZ válsága miatt mondott le pártelnöki tisztjéről, vagy — ahogy Tölgyessy Péter állítja — azért, mert éppen ő vezérelte válságba a pártot, és ez nem titkolható tovább. Az igazság ezzel szemben az, hogy Kis János mindenképpen le akart mondani a novemberi pártközgyűlésen; velem például már tavasszal közölte ezt. Döntésének okai magántermészetűek. A pártállam idején morális kényszerből olyan szerepet vállalt magára, mely tulajdonképpen idegen tőle. Filozófusi alkat, akinek a számára azonban éppen bölcséleti alapmagatartásából következően erkölcsi parancs, hogy ne térjen ki a felismeréseiből fakadó gyakorlati következmények elől. Így lett a késői Kádár-korszak legmélyebb analitikusa a habozva kibontakozó ellenzék elismert vezetőjévé. Ebből a szerepből a pártállam összeomlása után sem bújhatott ki, túl nagy várokozással tekintettek felé korábbi harcostársai és barátai. Amit Tölgyessy Péter a Népszabadság október 4-i számában a „látszólag” háttérbe húzódó Kis János más pártvezetőket felülmúló „döntési kompetenciájá”-nak nevez, az nem adminisztratív eszközökkel létrehozott hatalmi pozíció, hanem olyan intellektuális és er-

kölcsi tekintély, amelyet a párt vezető garnitúrájának többsége önként és spontánul fogad el. Így vált Kis János hatalommá a második legnagyobb párton belül. Damoklesz kardjaként függött a feje felett megnyert választás esetén valamiféle nyomos államhatalmi pozíció, és ezt a helyzetet, mivel hatalomvágy helyett pártelnökök közt nem igen szokásos hatalomudor jellemzi, egyre kevésbé bírta elviselni. Liberális lelke nyilván úgy vélte, hogy mindenkit megillető emberi jogával él, ha — igen hosszú vargabetű megtétele után — ismét hajlamai szerint választja meg tevékenységi területét.

Az eddig elmondottak magukban foglalják Kis János pártelnöki teljesítményének bírálatát is. Tekintélye és a hozzá csatlakozottak őszinte lojalitása nem serkentette más vágású személyiségek és koncepciók kibontakozását. Tamás Gáspár Miklós idevágó nyilatkozatában rossz csapatjátékosnak nevezte önmagát és Tölgyessy Pétert, és tőlem távol áll, hogy ebben a kérdésben vitába szálljak vele. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy jó csapatjátékos el-

térő koncepciókkal nehezen jutott volna labdához a Kis körül csoportosuló vezetőség kitűnő összjátéka következtében. Ennek káros következményeit most láthatjuk: nemcsak az eddigi pártelnök színvonalára miatt lesz nehéz megfelelő utódot találni. Az utódihiány valóban válsághoz vezethet, de ez a válság nem oka a leköszönésnek, hanem következménye.

Nem tagadom persze, hogy már most is tapasztalható válság, de nem az SZDSZ-é, hanem a még meg sem született magyar demokráciáé. Mivel a pártok kulturális tradíciói, történelmi nosztalgiai és személyes kapcsolatok törsvonalára mentén, netántán nemzedéki alapon szerveződtek meg, európai értelemben nem is számítanak pártoknak, mert nincs világnézeti alapvetésük. Minden ilyen képződményben akadnak liberálisok, zöldek, keresztények, nemzetiek, a „szociális” szócska is felbukkan mindenfelé, és noha e tényezők keveredési aránya pártonként különböző, és ez specifikus ideológiai színezetet biztosít mindegyiküknek, a lakosság különböző rétegei nem tudják,

nem is tudhatják, hogy melyikük vállalja fel érdekeik képviselését. A romló életkörülményekkel együtt ez vezet a leginkább a közöny elharpódzásához, sőt, ami még ennél is rosszabb, egy olyan alaphangulathoz, mely a politikai szférát — a többpárti, demokratikus politizálását — ellenségesen, gyűlölködve utasítja el.

Amikor az SZDSZ új pártelnököt és új programot keres, el kell döntenie, hogy elsősorban milyen rétegek érdekképviselőire vállalkozik. A politikai liberalizmus teljes színterét felvállalva — hiszen eddig is ez tartotta együtt ezt az igen heterogén szövetséget — meg kell találnia társadalom- és gazdaságpolitikájában a szociális és liberális szempontok csak rá jellemző, működőképes, rugalmas egységét. Nézetem szerint akkor használna a legtöbbet az országnak, ha elsősorban a bérből és fizetésből élők pártjává válik. Ezeket a széles rétegeket különféle okokból egyetlen politikai szervezet sem képviseli hitelesen. Nagyfokú szociális érzékenység nélkül az SZDSZ csak valamiféle értelmiségi elitpártként maradhat meg, kiváló, de

semmittevésre kárhozottatott szakértői gárdával.

Tölgyessy Péter, a szabad-demokraták eddig egyedül jelentkező elnökjelöltje mintha felismerné ezt. Az MDF etatista, pártállami törekvéseivel szemben a „társadalom-ön-tevékenységében” látja a kibontakozás demokratikus útját. Ebből a létfontosságú alternatívából logikusan következik, hogy Tölgyessy is a bérből és fizetésből élők pártjává akarja tenni az SZDSZ-t. De nem éri be ezzel. Fel akarja vállalni a legelesettebbeknek, továbbá „a rohamosan szegényedő széles rétegeknek” az érdekeit, miközben a „piaci teljesítmény által sikereket remélő vállalkozók pártja” is óhajt lenni. Az „európai magyarság értékeit valló értelmiség” által vezetett pártja „patriótább” lenne, mint eddig volt. Mint liberális ember, nyilván az állam és egyház szétválasztásának és a lelkiismereti szabadságnak a híve, de azért megjegyzi, hogy „szót kell értenünk az egyházakkal is”. Alig zsúfolhatott volna több ellentmondást néhány sorba, és nem is tehetne több engedményt ellenfeleinknek, akik azért nem tartanak bennünket patriotáknak, mert

európai értékeket vallunk, és azért vádolnak egyházellenességgel, mert ellenezzük, hogy az egyházak politikai befolyásra tegyenek szert. Távoli eszmefuttatással felrémlik bennem Brecht egyik korálja, a politikai demagógiáról:

Adjál a kenyérért magasabb árat a pórnak!

Ezenfelül Szállítsd le végtelenül: Segítsd a városlakókat!

ÉS:

Légy kegyes — jusson eszedbe a munkások bére: Főfele rántsd! Ámde a tőkét se bánts: A munkabért nyomd le végre!

Ezt a cikket azért írom, mert nyugtalansággal töltött el Tölgyessy Péter említett nyilatkozása. Miért nem előbb lépett Kis János ellen nyíltan a pástra, ha látta a sok végzetes hibát? Hogyan vádolhatja hatalomkoncentrációval a pártelnököt éppen ő, aki eddig a frakcióban, most pedig a pártban csak első ember hajlandó lenni, semmi más? Szövege mögül különféle parlamenti ígéretök vonásai derengnek fel — nem írom ide a nevüket, hiszen Tölgyessy Péter fölöztünk áll, toronymagasan. De én még akkor is kiütest kapok a demagógia minden válfajától, ha javított kiadásban, magasabb intelligenciához hasonlóan hirdetik meg.

Eörsi István